

FITO ROGRIGUEZ

Ferraria erosi zuen idazlea

The Monk Who Sold His Ferrari liburuaren xarma ez dagokio soilik bere idazlearen abizenari, bere proposamenari baizik. Helburu zehatzak eduki, horretarako epeak ipini eta, berdin poeta edo fraide izan, arrakasta lortzeko bidean zaudete. Bitartean, lagungarri izan daitekeen eskuari heldu.

Amaia Markuleta itzultzaileak *Garan* argitaraturiko «Euskaltzaindia, 'Erlea', Atxaga, Pamiela» izeneko artikuluan (2009-11-11) Euskararen Akademiak kaleratutako literatur aldizkariak euskalgintzaren apatia eta hark zekarren etsipena salatu nahi izan zuen, baina, foro digitaletan behintzat, polemika berehala piztu zuen (ikus Sustatu.com...).

Honela zioen Amaiak:

EIEk zein elkartetik kanpo dauden idazle, argitaletxe, Euskal Herriko Unibertsitatea, Euskaltzaindia, ez dira gai izan gutxieneko errespetua eta onespena bereganatuko zuen inolako proiekturik martxan jartzeko.

Ez dakit EIEk kaleratu ohi duen *Hegatsi* buruz Markuletak zer deritzon, baina, iritzi pertsonalak gorabehera, *Hegatsek* hamabost urtetan argitaratutako hogeita hamabost aleek errespetua behintzat merezi dutelakoan nago.

Eta, jakina, Amaia Markuletari berari bere salaketa egiteko arrazoia aitortu behar bazaio ere,

Gure Akademiaren aldizkari literarioaren ardura argitaletxe bateko akziodun bati uztea eta honek aldizkariaren ardura bere editore, zuzentzaile, banatzaile, inprimatzaile eta itzultzaileari (eta barka honek pertsonalegia ematen badu, ez baita hori asmoa; baina aipatzea merezi duela uste dut: emaztea-

ri) uztea salagarria zela uste nuen. Euskal musikarien artean Kepa Junkerari emandako dirulaguntzaren aurrean eman zenaren antzeko erantzunen bat sortuko zela uste nuen. Bistan da ezetz. Ustel usaina dago gure letren errepublika —edo oligarkia?— txikian.

ezin esan berak leporatutakoak oihartzunik izan duenik.

Kirmen Uribek metatutako sariak (Ramon Rubial, Espainiako Literatur Nazionala...) hizpide izan dira bai sarean bai eta paperean ere. 2009-11-01eko *Berrian*, «Hirudia» izeneko atalean, Iratxe Retolaza literatur kritikariak idatzitako zutabea «Kezkatzen nau *Bilbao-New York-Bilbao* kultur eredu bihurtzeak» ondorioztatzen zen bukaera gisa. Aburu horretara iristeko, berriz, argumentuak ez ziren nolana-hi-koak:

Kezkatzen nau euskal kritikagintzak diskurtso kritiko propioa sortzeko duen ahuleziak, eta kanpoko instituzio eta eragile literarioek euskal liburuen gaineko diskurtsoak sortzeko duten indarrak. Badakit kulturen arteko hartu-emana ezinbestekoa dela, baina euskal literaturan harreman hori desorekatua dela iruditzen zait, eta desoreka hori handituz doala.

Kezkatzen nau *Bilbao-New York-Bilbao* nobelan irudikatzen den pentsamoldeak eta mundu ikuskerak, haren ikuspegi onberak eta globalizatzailerak.

[...] mundu ikuskera globalizatzailerak eta tradizionala da nagusi: familiaren instituzio tradizionalari oso lotua (aitatasunez aitatasun kontatua), geografia politikoak berdintzen dituen (ez da hierarkiarik herri eta herritarren artean, ez botere-harremanik), nazioartean ezagun egin diren artista euskaldunen eskutik egiten du bidea pertsonaia idazleak (nolabait, kulturaren nazioartekotze horren aldarria eginez).

Kezkatzen nau, bide horretatik, *Bilbao-New York-Bilbao* nobelan irudikatzen den euskal kulturaren eta jendartearen irudiak: heldugabea, txikia, onbera eta xaloa. Ezbairik gabe, kanpo begirada batek egoki jasoko duena, kultura bitxi eta berexi bezala irudikatua den neurrian, exotiko. Susmoa dut irudi horren mesederako idatzi ohi direla hainbat lan literario (oharkabea bada ere), eta ez kulturak bizi gaitzan, edo kulturak egin gaitzan.

Bistan da, beraz, euskal literaturan, adierazi nahi denaren kontra, eztabaidak egon badaudela, eta hori, nire ustetan, gure osasunaren seinale ere badela.

Bestalde, polemikaz gain, kultur eraikuntzak bere bideari ekinez jarraitzen dionez, aurten idazle katalan, galego eta euskaldunak elkartu gara Arantzazun. Duela hogeita sei urtetik hona sortutako usadioari segida emateko, «Literatura txikiak, erronka handiak» lelopean eginiko bilkurari hasiera emateko honakoa bota nuen EIEko lehendakari gisa:

Honatx Bitoriano Gandiagaren berbak:

Baina zenbaitek
euskaldun nahi du
ta harenak dira
larriak.
Iraun nahi eta
ezin jarraitu
ihes dagio
biziak.
Agonia honen
laborriz dauzkat
ixurbatuta
erraiak.

Arantzazun elkaturiko idazle galego nahiz katalanei abegi egin nahi diegu geure letraz, pozaz bezainbesteko kezkaz, euskaraz idazten dugunok.

Arantzen artekoa da gure jarduna baina Arantzazun izurrik ez.

Aitzitik, Arantzazuko elorria gogoan, haren haziaren indar lasaia ahaztu ezinik, bide ertzetik zabaldu nahi genuke gure «errai ixurbatuen» iragazki bare den mintzo bizi hau, geure mintzaira jazarriak eta ezetsiak idazleonek bilkura hone-tan ozenki azaleratuz.

Elorriaren moduan, era trinko bezain apalean, munduari gure txikitasunaren ederra eskainiz... beti ere.

Betiereko itzuleraz kanpo bidea aurkitu nahi baitugu, guk, idazle galego, katalan eta euskaldunok.

Hizkuntza txikiak ez baitira, berez, txikiak, beste bortitza-go batek txikitzen ez dituen bitartean, eta gureak txikituak izan dira... eta ari dira txikitzen oraindik ere.

Elorri txikia, aldiz, landare handiaren aldean itsusia ez den bezala, halaxe maite ditugu guk ere, beren txikian, gure hizkuntza ederrak, ederrak baitira, ezin ederragoak, geure mamiaren mami, eta gainera, baliagarriak, zorrotzak, zehatzak, munduari so egiteko dugun lanabesik egokiena... beti ere.

Betirako ez baita izango iraganaren ondarea, ondare hura gurea bada ere.

Ondare bizia baita gurea, ez hiltzen utz daitekeena, beti hortxe iraungo duelakoan.

Elorriaren patua betiko txikitasunaren txikizioari aurre egitea bai baita.

Eta iraun... beti ere.

Elorriaren erronka, handia bezain saihestezina, irautea baita.

Apal, trinko eta gertu.

Basati baina hurbil.

Arantzaz beteriko bide bazterretan beti...

Baina txikitu ezingo duten bide ederretan barna dirauena.

Urte honetako Galeuscak, berriz, glamour handirik gabe bada ere, bere lana bete du eta, erabakitakoen artean, honakoak azpimarratuko nituzke nik kultur bilana egiterakoan:

1. Galeusca Federazioaren garapenean egin beharreko egokitzapenak aztertu, eta egitura organizatzailea indartzeko asmotan, zuzendaritzari laguntzea beste helbururik izango ez duten hiru bokal izendatuko direla zehaztu da. Federazioako partaide den elkarte bakoitzeko bokal bat egongo da, eta ondorengo izango da beren eginkizuna:

a) Galeusca Federazioaren berariazko eginkizunetan sakontzea, eta urteroko osoko batzarra antolatzea. Batzar honetan urtean urteko ekintzen balantze komuna egingo da, eta Federazioaren gestio txostenean jasoko da.

b) Galeusca Federazioan biltzen diren hiru kultura nazionalen garapenean, positibo edo negatiboki eragiten duten ekimenen defentsa edota salaketa publikoa ziurtatzea.

c) Federazioak koordinatzen dituen elkarteetako kideen interes profesionalak aintzat hartuko dituen ekintza komuna garatzea, beti ere elkarte bakoitzaren ekintza planaren barruan.

2. Jabetza intelektual eta eskubide profesionalen defentsan jarraitzea ondorengo aspektuetan:

a) Elkarteen eta editore katalanen artean hitzartutako kontratu tipoak positiboki baloratuko dira, eta bere zabal-kundea eta etorkizuneko erabilera gomendatuko dira.

b) Jabetza Intelektualaren Legearen berrikusketa aztertzen duen azpibatzerde parlamentarioaren ekintzetan batera eragingo da.

c) Federazio gisa, eta European Writers' Council-en bidez, jabetza intelektualaren inguruko legedi eta direktiba euro-peoaren eztabaidetan parte hartzea proposatuko da, batez ere esparru digital, liburu elektronikoa, eta euskarri berrien inguruan.

Honekin batera, Galeusca Federazioko partaideok, adierazpen askatasunaren defentsa aldarrikatu, eta hastekotan den *Euskaldunon Egunkariaren* aurkako epaiketan inputatuak direnei gure elkartasun osoa adierazteaz gain, kasua artxibatzeke eskatzen dugu.

Hori guztia urriaren 12an agerrarazteak, Hispanitatearen egun horri muzin eginez, izan zuen bere garrantzia, hedabideetan behar bezalako oihartzunik eduki ez arren.

Ildo beretik omendu nahi izan dugu Joan Mari Torrealдай azaroaren 25ean Donostian. Euskal Idazleen Elkarte, Euskal Editoreen Elkarte, Euskal Interpretari, Zuzentzaile eta Itzultzaileen Elkarte, Galtzagorri Elkarte eta Ilustratzaileen Elkarte baturik, Euskal Liburuaren Gaua antolatu genuen bigarren urtez, sektorea trinkotu nahian eta, era berean, publikoki batera agertzeko. Ekimen horretan ez dugu saririk ematen, baina, iaz Olariagaren lanari gorazarrea egin izan genion moduan, aurten Torrealдайaren nabarmendu nahi izan dugu. Antolatzaileen izenean, honako hitzok erabili nituen zoriontzeko:

Saririk ez!

Euskal liburuaren gauean ez dugu saririk ematen.

Thomas Bernhardek bezala, hark sariak gorroto baitzitu. Ez literatur sariak bere orokorrean soilik, berari emandako sariak baizik. Eta, bide batez, horrekin batera, sari haietan parte hartu izandako guztiak.

Aspalditxo itzuli nuen horri buruzko haren kontakizun asaldagarri bat (*Wittgenstein-en iloba* eleberrian izkiriaturik

utzi zuena...) eta ezin izan nion barreari eutsi, euskaldun guztion ezinbesteko patua den betiereko itzulpenean niharduen bitartean. Bernharden irakurketetan sakondu ahala, ordea, sariari zion herra hura anekdota hutsa ez zela ohar-tzen hasi nintzen (Julius Campe, Grillparzer edota Austria-ko Literatur Sari Nazionala eskuratu zituelarik, antzeko jar-rerra erakutsi zuen beti...). Heerlengo idazleak gaizki ikusten zuen literatur lanak saritu beharra eta, okerrago oraindik, berari ematea... baina sariak jasotzera, joan, beti joan ohi zen. Horregatik, sariak mespretxatzeaz gain, sari-emaileak gorrotatzeaz aparte (Firnberg edo Piffel-Percevic ministroak izan arren...), bere buruarekin ere ez zegoen batere konfor-me eta sekulakoak eta bost botatzen zituen sari-emanaldie-tarako antolatatu ohi zituzten ekitaldietan.

Ez dakit Joanmari Torrealdaik gaurko gau honetan zer esango ote digun, bizitzan zehar euskal letren alde egin duen lana azaldu eta aztertzerakoan, Liburuaren Gauean urtero eman ohi dugun ohorezko aintzatespenaren aurtengo aipa-mena-edo berari egokitu zaiola-eta, baina argi gera bedi, othoi, gurea ez dela saria, badaezpada ere...

Ez eta Joanmari Torrealdai Thomas Bernhard ere, jakina.

Austriarrak, idazle handia izanik ere, lehen adierazi dudak bezala, bere aberkideak gorroto baitzituen, eta beraiekin ba-tera, beraien kultur arduradunak oro. Bere burua ere ez zuen, horratik, begirada ilun hartatik batere babesten; gordin asko erakusten du haren literaturak higuin horren aztarna.

Guk, ordea, maite dugu Joanmari. Eta estimatzen dugu Joanmariren lana.

Eta, atrebentziarekin, berak ere euskaldunok eta euskal kultura zinez eta benetan maite dituela, maite gaituela, esa-tera ausartuko naiz, batere erratzeko beldurrik gabe.

Ez soilik gure hizkuntza zaintzeko bidean euskaltzain osoa izatea onartu berri duelako.

Ez bakarrik, guk aitortu baino lehen, euskal PEN klubak horixe bera adierazi zuelako Joanmariri euskal idazlearen lu-ma emanaz...

Baizik eta, zehazki eta literalki, bere bizitza osoa eskaini diolako euskal kulturari eta beronen ikerkuntzari, ordaine-tan, sarri, izendatzerik ere ez dagoen hamaika jazarpen pai-ratu behar izan dituen arren, *Euskaldunon Egunkari*ako zu-zendaritzari egin nahi zaion auziarena izanik azkenaurre-koa...

Fede txarreko juzkuetan juje zuzenik ezin da aurkitu, eta ez dugu, beraz, fede handiegirik berau eta beronen lagunak juzkatuko dituenarengan, baina, Euskal Herrian, edo hobeto esanda: Espainian, honelako jendea zigortu egiten baldin badute, zer demontre egin dezakegu buruan garun apur bat eta bihotzean justizia-zantzurik ñimiñoena bada ere dugu-nok? Bada, saritu, edo sari-antzekotu behintzat. Kontuz, horri bai: amodio-adierazpenak ere (edo amodio-adierazpenak batez ere) debeku diren Herrialde Miresgarrian bizi baikara. Ausardia ia-epikoa behar baita gure artean gauzarik xumeenak esateko ere (marka da gero)... Beraz, Joanmari eta euskal kultura zintzo demonio zabaltzen eta hedatzen ibili zareten, zabiltzaten eta ibiliko zareten *Euskaldunon Egunkariako* lagunok:

Maite zaituztegu!

Fito Rdz.

Beste urte bat pasatu eta ezin esan, kultur arloan behinik behin, aurreko arazoak konpondu direnik... Aitzitik, aipatu-takoaz gain, Praileaitz I kobazuloaren inguruak lehen bezain gaizki babestuta segitzen du, orain Euskal Gobernuan daudenak duela urtebete «babesteko dekretua» aldatzearen alde bazeuden ere... baina horri buruz iaz idatzi nuen eta...¶